

דניאל פריד

עלינו לברר עד כמה שנים אדם נתכנה

"תלמיד" ומתי הוא בא לגיל שראוי להקראות "רב", אחרי שהגדיר נוסחא אחת לפום רבנו ונוסחה שניה לפום תלמידיו.

והנה מבואר בבבלי כתובות נ' ע"א שאמר ליה רב לשמואל בר שילת — שתיה מלמד תינוקות — כי בציר מבר שית לא תקבל וידענו כי בב' רב למדו תריסר שנין ראה שם ס"ב ב' והבן הנכנס לביהמ"ד בהיותו בן י"ח יגמור חוק לימודו בהיותו בן שמונה עשרה וכן מצינו כי רב כהנא בהיותו בן י"ח גמר למודו בכולא תלמודא (שבת ס"ג א), וכמותו רב חגי ראה מוע"ק כ"ב ס"ג א², אבל על המתלמד היה לשמש אחרי כן את גדולי דורו, ושמוש ת"ח זה נמשך עשרין ותרתין שנין, כאשר מצינו שמוש של רבי עקיבא אצל ר' נחום איש גמזו בבראשית רבה פ"א וכמותו³, ובכך כאשר יגמור האי צורכא מרבנו תיקו בשימוש תלמידי חכמים הוא כבר בן ארבעים שנה, בן בינה, שאז הוא עומד על דעת רבו, ואה עבודה זרה י"ט ב' שם ה' רע"ב וברש"י ס"פ תבוא כ"ט וי' וכן מבואר בסוטה כ"ב רע"ב: בן כמה חי התלמיד ראוי להוראה? בן ארבעין שנין, וראה סנהדרין פ"ו סע"ב תלמיד שהורה לעשות פסול, נמצא חומרו קולו וברש"י: חומר שהחמירו עליו שאינו ראוי להוראה עד

שיהא בן ארבעין שנין נעשה לו קל לפוטרו מדיון זקן ממרא, ומבואר בשמות רכות פ"א ל שאך מבין ארבעים שנה ראוי אדם להיות שר ושופט⁴.

2. וזהו שאמרו בראש השנה י"ח א: משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני שמונה עשרה שנה, באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי, אמר להם: שמה ממשפחה בית עלי אתם דכתיב בה וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, לכו ועסקו בתורה וחלו, שהנה שבת ג"ד ב אמרו כי נתקלה משפחת עלי שלא יהיה לה עונה בת למידיים, ואורי שבהיותו בן י"ח נכנס לגיל "תלמיד" שמצדדיו אותו לדיון (ראה ה"ר"ם סי' ז' סע"ג ובמקורות), לכן בהנעים לגיל זה נשאו עון בית אבותיה, ואך בזכות תורה נתוספו להם שנים, ראה להלן הערה 4.

4. וזהו שאמרו בראש השנה י"ח א בהני דאתי מבית עלי שאע"פ שעסקו בתורה חיי רבן ארבעים שנה, כי נתקלו בשתיים (א) שלא יהיה להם עונה בתלמידים לכן מוטו בגיל של תלמידים בני י"ח שנין, ואך זכות התורה האריכה ימיהם (ראה למעלה הערה 2), והנה מצינו כי זכות מוספה ואך שנין (ראה בבא בתרא י"א א), ובכך חיי עד היתום בני ארבעים, ואז הם באו לגיל הספיקה וזכות רבנות עליהם הקללה השניה שלא יהיה להם ער בתנאים שלא יתמכו (ראה סנהדרין י"ד א) ושבו נשאו עון בית אבותיה, ואך אלו שהצטיינו גם בגמילות חסדים וכו' שנתוספו להם שנות חיים.

י. א. ת. נ. - ויחזיקו למינהו (ראה פ"א ופ"ב) - י. א. ת. נ.]

תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בניסתיה

תנא מיניה . דר' יוסי
בר חנינא מרה הוא : (ר"י)

שם תנא מיניה מ' זמנין כו'. כ"ז כ"ל שהדין היה שונה ממנו ולא כמו רש"י ובהאי גירסא איכא לרוכ בתלמוד שקאי על הדיון ואפשר גם רש"י דעתו כך אלא שקשה לו למה לא תנא מיניה מיד קודם ששאל מאן מרה דשמעתא אלא משום שלא חש לו דסבר דליתא כהלכתא עד שמע שאלם גדול אמרה קבלה וכן פי' רש"י תנא מיניה לפי שר' יוסי בר חנינא מרה הוא כלומר תנא הכי קבלה ושגאה מ' זימנין כ"ל : (חכמת-אל)

גמ' תנא מני' ארבעין זימנין כו'. פירושו כפשוטו דתנא מני' כו' מי מרה דשמעתא לא כמ"ס ש"ח"ש [דקאי לגוף הדיון] דכלל גדול לדעת שם חומר מלבד הענין שנראה לי וכתבתיהו במקום אחר בר מן דיון וכי זוטרי האונגר דברי בשם חומר מציא גאולה לעולם וכמה וקדקו רחבה דפומבדיתא דאפילו ספק גברא גרים וכעין סוגיא זו תמצא פרק תפלת השחר ח"א ר"א לך או חדתא כו' : (גיוס ה"ע)